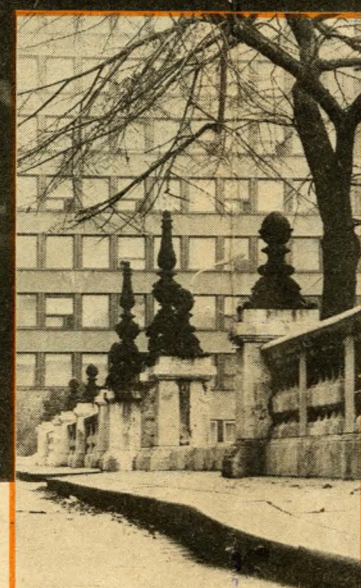
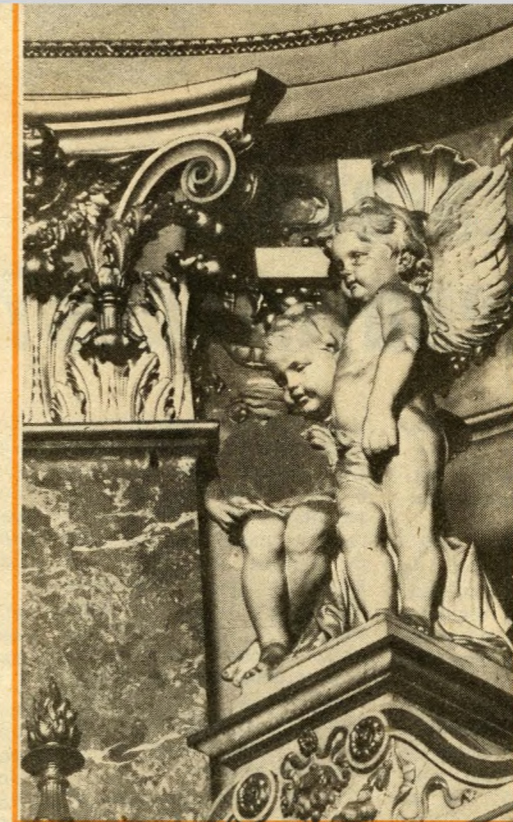

244

A „Hecc-színház”-tól – a „Basilica minor”-ig

● Aki először látja, rendszerint nem hagyja szó nélkül: Nicsak, egy templom, amelyik hálat fordít a Belvárosnak! Aztán, ahogy a szem megszokja a Bazilikát, úgy szokja meg azt is, hogy csak a Duna felől közeledvén mutatja meg igazi méltóságos nagyságát, monumentális főhomlokzatát. A Szent István téri Bazilika benne él a városban, a város körbeéli a Bazilikát. A konzolokon galambok tollászkodnak, a lépcsőin gyermekkocsik napoznak, labdát hajkurásznak körülötte a tiszteletlen kölykök.

A templomnak, mint minden valamirevaló épületnek sorsa és története van. E történet felér egy esetanulmánnyal, amelynek tanulsága az, hogy az építészek már „annak idején” sem voltak elkényeztetve, a munkaszervezés a múlt században is hiányos volt és dilettáns, bár jó szándékú bizottságok akadékoskodtak „sikerrel” a várospolitika nevében.

A Bazilika helyén az 1800-as évek elején egy úgynevezett „Hecc-színház” állott. A Bajcsy-Zsilinszky út akkor még Váci körút névre hallgatott. Peremkerület volt, ahová a színház lebontása után egy pompázatos templomot szánt a városi tanács. Mind a sajtó, mind pedig a pesti polgárok izgatottan néztek az építkezés elé. Magyarázta ezt az, hogy Pest akkor indult rohamos fejlődésnek, és az új városrészeknek kellett egy igazán hangsúlyos, atraktív épület. Akkoriban ez leginkább egy templomban öltött testet.

Megkezdődött a gyűjtés, az adományozás, az összeg szép lassan kövéredett, mindenki várta, ki tervezi meg az új templomot? Egy rajztanító! Ő kapott a tanácsnokoktól megbízást, hogy készítse el a terveket. A tanító hála istennek rendelkezett kellő önkritikával és bár-készített valamiféle vázlatot, építészeti abszolút dilettáns munka került ki a keze alól. Ezért aztán elnézést kért. Készült még néhány terv, végül a megbízást 1845 végén a kor egyik legnagyobb „lúbb” és legizlésebb építészé: Hild József kapta meg.

Hild, bár a hetvenötödik évét taposta, meglepő finomsággal és mértékertással készítette el a Bazilika terveit. A kor ugyan erősen a romantika felé kacsingatott, de Hild szemrevételezve a formálódó Lipótvárost, úgy döntött, hogy a puritánabb klasszicista megoldás megfelelőbb és szerényebb. 1847-ben különböző huzavonák után megindult az építkezés, ám a serény munkálatokat keresztülhúzta a történelem. A szabadságharc nem kedvezett a békés templomépítésnek.

Később újra megkezdődött a munka, de most a nádor-főhercegnél tüntek el a kiviteli tervek. A városatyák megkötik magukat és nem adnak pénzt új tervek készítéséhez. A városatyák egyébként is ritka szükkeblűek: Adat van rá, hogy Hild József a 13 év óta folyó építkezésért még egyetlen fillért sem kapott. Sem mint tervező építész, sem mint fő-építésvezető. Hildnek egyébként is sok keserűséget kellett lenyelnie. Minden tiltakozása ellenére, be kellett építtetnie a tartópillérekbe a polgárok által ajándékozott, vitatható minőségű termésköveket. Az építbizottság ezt olyan nemes gesztusnak tartotta, hogy Hild figyelmeztetése a pillérek teherbírással kapcsolatban, teljesen hidegen hagyta őket.

1866-ban megkezdődött a kupola építése, de befejeztét Hild nem érte meg, 1867-ben meghalt. Munkáját Ybl Miklós vette át. Yblnek nem tetszett a kupola teherelosztása, bár Hild számítárait kiválóan tartotta, mégsem épített rá mást, míg ki nem próbálja a terhelhetőséget. Erre nem volt alkalma, mert egy heves téli vihar után 1868. január 22-én délután 15 órakor az ajándékkövekkel elfuserált pillérek nem bírták a kupulát és az egész alkotmány iszonyú robajjal összeomlott.

Az isten tudja, hányadik építési bizottság, szemle helyett, már csak a romok között kotorászhatott. A megdőbbenés, amiben volt valami babonás félelem is, sokáig megbénította az építkezést. A Hild-féle klasszicista megoldás csak az alaprajzi berendezésben maradt meg. Ybl neoreneszánsz elképzelése nyert végső formát a templom felépítésében. Innen a kissé különös térhatás. 1905-ben fejeződik be a kalandos munka, 1906-ban szentelik be a templom zárókövét. Államalapítónk után, Szent István nevet nyerte el. A sok ereklie között a legbecesebb a király jobbjá. 1938-ban Basilica minor rangot kap, ami előkelő helyet biztosít a templomok hierarchiájában.

A Bazilika hetvenöt éves. Szépségét kikezdte az idő. A benzingőz és a korom feketére pácolta a falakat. A második világháborúban „leégett” kupulát helyreállították, de a sorozatbélőések lyuggatta falakra, már nem futotta. A Bazilika az egyházé, de a Műemléki Felügyelőségnek és a fővárosnak is édes gyermeke. A külső és belső nagy felújításra egyelőre nincs pénz. A kupola és a tető a beázás ellen kátránypapírral fedett. Az 1970-es részleges restaurálás visszaállította a főkapu eredeti szépségét, de ez sem felelteti a málló falak vészjelzéseit.

Pénz kellene. Pénz a külső tisztításhoz, a környezeti ártalmaktól rútoló szobrok megóvásához és pénz az állandó színtentartáshoz. A Bazilika reggel hétkor megnyitja kapuit és este hétig várja a látogatókat, legyen az hívó vagy nézelődő idegen. Időnként finom remegés rázza meg az épületet. Közvetlenül a Bazilika szomszédságában fut el majd az új metró a Nyugati pályaudvar felé. Sokszori és lelkiismeretes mérések mutatták, az épület olyan jól van alapozva, hogy nem tett kárt benne az alagútúrás. A Bazilika mellett elhaladva az utcaszinten, ha bepillant az ember a két méter vastag lőrésnyi ablakokon, világi neonsöveket, katalógusdobozokat és iratszekrényeket lát. Itt kapott helyet a Fővárosi Levéltár. Illetve 1942-ben a háborús pusztításoktól félve, ide menekítették ideiglenes jelleggel a Városházáról az értékebb anyagokat. Az ideiglenességet azóta felváltotta a véglegesség: A Fővárosi Levéltár igen becses részlege örökös „albérlője” a templomnak. Szerény becslések szerint 9000 folyóméter irat anyagot tárolnak itt igen szigorú tűzbiztonsági követelmények között. Itt található a főváros közigazgatására vonatkozó iratok 1873-tól 1963-ig, szinte hiánytalanul és őrzik az Ybl-tervhagyatékot is. Minden épületnek története van. Az évfordulós Bazilika is megérdemelte, hogy elmeséljük „életét”.

1866-ban megkezdődött a kupola építése, de befejeztét Hild nem érte meg, 1867-ben meghalt. Munkáját Ybl Miklós vette át. Yblnek nem tetszett a kupola teherelosztása, bár Hild számítárait kiválóan tartotta, mégsem épített rá mást, míg ki nem próbálja a terhelhetőséget. Erre nem volt alkalma, mert egy heves téli vihar után 1868. január 22-én délután 15 órakor az ajándékkövekkel elfuserált pillérek nem bírták a kupulát és az egész alkotmány iszonyú robajjal összeomlott.